

**ŠIRLI
HAZARD**

**VENERIN
PROLAZ**

Preveo sa engleskog
Marko Mladenović

Laguna

Naslov originala

Shirley Hazzard

THE TRANSIT OF VENUS

Copyright © The Trustees of The New York Society
Library

Translation copyright © 2024 za srpsko izdanje, LAGUNA

Još jednom, za Fransisa

Autorka želi da zahvali profesorki E. M. Berbridž, koja je tako velikodušno odgovarala na pitanja, jedne početnice, o astronomiji.

*J'ai rêvé tellement fort de toi,
J'ai tellement marché, tellement parlé,
Tellement aimé ton ombre,
Qu'il ne me reste plus rien de toi.*

Robert Desnos, „Le Dernier Poème“*

* „Toliko sam silno sanjao o tebi, / Toliko koračao, toliko govorio, / Toliko voleo tvoju senku, / Da mi ništa ne preostaje od tebe.“ Rober Desnos, „Poslednja pesma“; preveo Ivan V. Lalić, Antologija novije francuske lirike, Prosveta, Beograd, 1966. (Prim. prev.)

Sadržaj

Prvi deo: Stari svet	13
Drugi deo: Kontakti	151
Treći deo: Novi svet	231
Četvrti deo: Kulminacija	311

PRVI DEO

STARI SVET

1

Do sumraka će naslovi izveštavati o pustošenju.

Prosto se desilo da se nebo, jednog dana bez hlada, iznenada spustilo kao nadstrešnica. Ljubičasta tišina je skamenila grane drveća i uspravila useve na poljima kao kad se dlaka nakostreši. Gde god ju je bilo, sveža bela boja izbijala je iz ledina i dina, ili zasecala neku ivicu druma prugom plota. To se dogodilo nedugo nakon podneva jednog letnjeg ponedeljka na jugu Engleske.

Čak i sutradan ujutru u novinama će se pojavljivati kratke vesti o tome, kako bi popunile prostor nastao usled predaha u izborima, okrutnim zločinima i Korejskom ratu – navodili su se brojevi i površine kuća bez krovova i ogoljenih voćnjaka; tek se naposletku, ukratko, pomenulo jedno telo tamo gde je neki most odnela bujica.

Toga podneva jedan čovek je sporim korakom ulazio u predeo pod razgranatom munjom. Dotični prizor, u koji je on ulazio iz levog ugla, određivao je okvir bezmalo ljudskog iščekivanja. Svaki nerv – jer su u takvim trenucima čak i staje i ručna kolica i stvari bez tkiva sticale nerve – čekao je neizbežnu sudbinu. Samo je on, u pokretu, prkoseći okolnostima, išao napred na jedinstveno odredište.

Seljaci su se kretali metodično, vodili životinje ili terali mašine u zaklon. Iza obzorja su se seoske ulice izbezumile na prve kapi. Brisači su se njihali na vetrobranima, a ljudi takođe jurili i sklanjali se tamo-amo, tamo-amo. Paketi su se brže-bolje sklanjali pod mantile, a sveži mini-valovi zaklanjali novinama. Pas je protrčao kroz katedralu. Deca su ushićena utrčavala u kuće sa igrališta, prozori muklo udarali, vrata se zalupljivala. Domaćice su žurile i kukale: „Moje rublje.“ A neočekivana pruga svetlosti razdvojila je zemlju od neba.

Tada je onaj čovek što je hodao stigao na stazu i stao. Iznad njega su četiri stare kuće stajale široko razmaknute na visokoj kosini brda: držale su, poput postavljenih tegova, nabujalo tlo. U selu su mu bili rekli kako se zovu – ne gazde, već prebivališta. Zidovi od cigle su bili izlizani, zagasiti; na jednom se videla ivica bršljana, zelena kao travnjak okrenut naopačke. Najdalja i najveća kuća stajala je ispred šume, polažući pravo na vrhovnu vlast.

Čovek je posmatrao iz presudne promene u sopstvenoj nepomičnosti, kao da na kakvom ogromnom časovniku vidi kako njemu pred očima kazaljka pada na sledeći otkučaj. Sišao je s drumu na prvi talas kiše i olujnog vetra, spustio kofer, skinuo natopljenu kapu, otresao je o bok i gurnuo u džep. Kosa mu se naglo uspravila kao usevi između naleta vetra, da bi se, poput njih, brzo, mokro spljoštila. Penjao se uz brdo po kiši, postojano i ne odišući očajanjem. Jednom je zastao da se osvrne na dolinu – ili dol, kako bi se ljupko, pitomo mogla zvati. Po njoj je, uzduž i popreko, tukao udar za udarom groma, dok i sami gipki usevi nisu odjekivali. Na jednom naspramnom brdu nalazio se zamak – siv, nabrekao, ukrašen kulama, i donekle primeren oluji.

Približavajući se najdaljoj kući, on je opet zastao, gledajući sa iskrenim interesovanjem kao da je vreme lepo. Kako mu je glava bila zabačena, voda mu se slivala u okovratnik. Kuća je tamnela, ali je stajala čvrsto. Tokom dva ili tri veka manjih

dozidaka, „Peverel“ se razmera i prikladnosti držao kao načela; dosledan ako se izuzme jedan povećani visoki prozor – name-ran, neozbiljan nedostatak nalik bušenju uva da bi se na njega stavio ukras.

Po šljunku i utabanoj glini tekli su potoci blata. Ivice potkresane živice tresle su se čitavom dužinom. Čovek je dogacao u ulaz kuće kao da dolazi s mora, i povukao zvono. Brzi koraci su možda bili njegovi otkucaji srca. Žena koja je otvorila vrata je stara, pomislio je. Da je sam bio nekoliko godina stariji, nju bi možda unapredio u sredovečnost. Njena starost je bila sklupčana u glatkoj sedoj kosi, uočavala se na koži odveć osetljivoj za mladost i u uspravnom, premda neborbenom držanju. Uvukla ga je preko pločica u predvorju koje je nekada bilo lepo. Oči su joj se razogačile i izbledele kada su otkrile nešto što je, shodno opštem ljudskom sporazumu, bolje ne obznanjivati.

Kako su se mirno upoznali, ne obazirući se na talase iza njegovih leđa i njegovu namočenu odeću. Iz jeftinog kofera curila je narandžasta boja na crno-beli pod dok je Ted Tajs skidao mantil i kaćio ga na vešalicu, kako su ga uputili. U tom hladno nasapunjanom i dobro uglačanom praznom prostoru jetko se oslobodio miris mokre vune, čarapa i znoja.

Sve te spore radnje trajale su nekoliko sekundi, a u međuvremenu se moglo videti i da je predvorje kružno, da na stolu pored uobičajenih novina stoji činjica ruža, ispod neke tamne slike sa zlatnim ramom. Pod krivom stepenica bila su otvorena vrata, na predsoblje sa uskim persijskim tepihom. A iznad, na luku stepenica, nalazila se neka mlada žena, koja je mirno stajala.

Tajs ju je pogledao. Bilo bi neprirodno da to ne učini. Gledao ju je odozdo iz mokrih cipela, svog mokrog mirisa i narandžaste mrlje od jeftinog prtljaga. A ona je gledala odozgo, visoka i suva. Imao je utisak o njenom telu u njegovim punim razmerama – kao da joj je prošao iza leđa i video njenu snažnu kičmu, crnu kosu razdeljenu na istaknutoj žili potiljka, onaj

osetljivi nabor iza kolena. Lice joj je bilo u senci. U svakom slučaju, da je on video da je ona lepa, to bi bilo previše podesno, previše savršeno.

„Tražila sam Toma“, kazala je ona i otišla.

Ted Tajs je podigao svoj kofer, koji se topio: pridošlica koji mora da krije svoja mišljenja među novajlijama. Koji će i sam uskoro tražiti Toma, ili znati zašto ga drugi traže.

„Muž mi je“, rekla je Šarmijan Trejl, „mnogo bolje, i sići će u prizemlje na ručak.“ Ted Tajs je s profesorom Seftonom Trejlom, koji je bio mnogo bolje, trebalo da radi tokom jula i avgusta. U međuvremenu, gospođa Trejl ga je vodila persijskim tepihom, pored starih fotografija, jednog uramljenog pisma sa zlatnim grbom i nizom bakroreza s britanskim lukama. Sada će gospođa Trejl kazati: „Ovo je vaša soba“, i on će ostati sam.

Ona je ostala na vratima dok je on prešao preko svog novog poda kako bi ostavio kofer tamo gde će napraviti najmanje štete.

„Ona dvokrilna vrata u dnu predsoblja, to je soba gde sedimo. Ako sačekate tamo kada budete spremni, doći će jedna od devojaka.“ Kao da mu smeta da bude nasamo, kada on to pozdravlja u svakom trenutku.

Pomenula je i kupatilo. Zatim rekla kako će otići da postavi sto. Pre ili kasnije i on će to naučiti – da govori samouvereno i napusti prostoriju.

U jednom jedinom niskom prozoru videlo se zamagljeno, razbarušeno žbunje i, načas, mokro kolje – listom iskošeno, podsečeno u ramu prozora, nalik nevešto snimljenoj fotografiji. Na staklu su i dalje bile kraste od boje za zamračivanje. Spavaća soba je bila jednostavna i nekada je verovatno služila za nekog višeg slugu. Ted je pomislio na te reči „viši sluga“ a da nije ni znao šta su one svojevremeno označavale. Njega su ovamo poslali da pomogne jednom istaknutom, starijem, bolešljivom naučniku da napiše mišljenje o mestu za novi teleskop i, koliko je znao, i sam je mogao da bude viši sluga. Bio je mlad i

siromašan i imao najbolje preporuke – kao guvernanta iz neke stare priče koja se uda u plemenitu porodicu.

Raširio je izgužvanu odeću po sobi i uzeo da prekopava u potrazi za češljem. Čak je i njegova mokra kosa odavala kestenjast miris. Na stolu gde je ostavio svoje knjige, nalazili su se mastionica od mesinga i porcelana i dva drvena pera. Pevušio je dok je sedeo i preizuvao cipele, povremeno zamenjujući pevušenje rečima jedne stare pesme:

„Duvaj, vetre, na jug, na jug, na jug,
Duvaj, vetre, na jug, preko lepog mora plavog.“

Zatim je stavio pesnicu na usta i zamislio se, i zagledao kao da će tek polako poverovati.

U sobi s dvokrilnim vratima bilo je hladno kao u predsoblju. Ružne udobne fotelje, krut, lomljiv kauč, knjige postarije pre nego stare, još cveća. Vetar drhti u zaleđenom dimnjaku, oluja je vodopad na isturenom prozoru. Ted Tajš je seo u jednu slo-novsku, pohabanu fotelju i naslonio glavu na ustajali dodatni komad pliša; zanesen novinom toga i novinom onoga što pred-stoji. Prostorija je nekada verovatno bila radna soba, ili jutarnja soba – izraz „jutarnja soba“ pripadao je istoj onoj neodređenoj književnoj kategoriji kao „viši sluga“. Negde je postojala neka veća soba, koja se bezočno nije dala zagrejati, zatvorena dok ne prođe. Dottična fraza iz ratnog vremena nailazila je lako, čak i u miru; čak i dok se pitaš dok ne prođe šta.

U kaminu, ispod prazne rešetke, nalazio se niz od pet-šest poređanih komadića prepečenog hleba namazanih nekom tamnom pastom i posutih pepelom.

On je bio navikao na hladnoću i sedeo je lagodno kao da je soba topla. Takvu nezabrinutost nije mogao fizički da pokaže

u tuđem društvu jer mu potpuno odrasla verzija njegovog tela nije bila sasvim poznata; ali u glavi mu je bilo lagodno, misli hitre i mirne. Sudeći po svim pokazateljima, njegovo telo je očekivalo nekog drugog stanovnika. Pretpostavljao je da će se to dvoje s vremenom pomiriti – isto kao što će on, s vremenom, otkriti da je namazani prepečeni hleb tu da bi trovao miševe i da je Tom mačak.

Knjiga pored njegove fotelje bila je zatvorena na olovci koja je obeležavala mesto. Uzeo ju je i pročitao šta piše na hrbatu: „*Zanoni*. Roman lorda Litona.“ Imalo je smisla da se takva knjiga pojavi na policama u takvoj sobi. To da bude izvađena, otvorena i da se čita bilo je manje verovatno.

Načas je za devojkicu koja je sada ušla pomislio da je ista ona sa stepenica. To se dogodilo zato što su one bile sestre, iako je ova trenutna bila plava i niža.

Ona je kazala: „Ja sam Grejs Bel.“

Mladić je ustao, ponovo pružio ruku i rekao kako se zove. Ona je bila u vrlo dobroj novoj vunenoj haljini, boje ruža. Oboje su znali – bilo je nemoguće ne znati – da je on vidi kao lepu. Ali oboje su se, usled mladosti, pravili da ne znaju ni za tu ni za bilo kakvu drugu lepotu.

„Dugo čekate ovde.“

„Nisam primetio.“ Mada u tome nije bilo njegove krivice.

„Svetla su se ugasila. Poslali su me po vas.“

On je sedeo tu u mraku zbog oluje.

„Ovuda.“ Ona je govorila u kratkim najavama. Samopozdanje je pokazivalo da je lepa od detinjstva. „Dražesne li devojkice“; a zatim: „Grejs se pretvara u – prerasta u – pravu lepoticu.“ Lepota se okrenula ka unutra, pa izbila na površinu. A išlo se i na časove lepog ponašanja.

Divio se njenoj sposobnosti da hoda glatko s njim za petama. Nije bila nimalo punačka, ali odavala je utisak mekoće, podanosti. Za njega je haljina bila retkost – ta tkanina, taj kroj. Bio je to prvi put da je Ted Tajs primetio kako je neka

haljina napravljena, mada se često trzao na smela pokazivanja u odeći sirotinje.

Haljina crvena kao ruža bila je stigla iz Kanade morskom poštom, nakon što ju je poslao sin tog domaćinstva, vladin službenik za koga je Grejs Bel bila verena. Trebalo je da joj donese još jednu haljinu kada se bude vratio u Britaniju s konferencije u Otavi, a posle toga će se venčati.

Mala sklupčana hrizantema od kučeta oduševila se kad joj je ova prišla. „Grasperu, Grasperu.“ Pas je skakutao gore-dole, nem. Neko je tresao neko zvono. Grejs je otvarala vrata. A svetla su se upalila sama od sebe, kao na pozornici.

2

Videlo se da su dve sestre nedvosmisleno doživele nešto što ih je, iako druge možda ne bi zanimalo, izgradilo i što ih neraskidivo vezuje. U pitanju je bila ozbiljnost s kojom su sedele, jele, govorile i, praktično se može reći, smejale se. U pitanju je bilo sve što su razmenjivale, ne gledajući jedna drugu, već čineći par. U pitanju su bile njihove oči što stoje na tebi, ili na zidu ili stolu, i odmeravaju okolnosti sa odstojanja od događaja i osećanjâ: njihove oči, koje su se odlikovale istom tamom, ako ne i istom upečatljivošću.

Budući da su imale slične crte, suprotnost u boji bila je upadljiva. Nije se radilo samo o tome što je jedna crnka a druga plavokosa već i o tome što ona po imenu Karo ima kosu veoma crnu, ravnu, tešku i istočnjačku, grubu na dodir. Grejs je zbog toga izgledala svetlija no što je bila – i procenjivalo se da je, usled Karoine snage, neozbiljnija, lakša od njih dve. Ljudi su prenaglašavali tu belinu, kako bi sve bilo uredno: ova tamna, ova svetla.

U džemperu na kopčanje koji je možda bio plav, Karo je sipala vodu iz bokala. Čovek se pokoravao njenoj budućoj lepoti, verovao joj je. Po izgledu, Karo je bila još nedovršena,

nedostajalo joj je samo neko otkrovenje koje bi jednostavno moglo da bude njena sopstvena svest; za razliku od Grejs, koja je bila potpunija ako ne i sasvim potpuna. Grejs se osmehivala i dodavala usoljenu govedinu i krompir, bezazleno vežbajući za vreme kada će meso i povrće stvarno biti njeni. Ted Tajs je tada video kako ova na levoj ruci nosi prsten ukrašen dijamantima. Ali bio je odan Karo i dok to nije primetio.

Karo nije nužno pripadala tu: Karo će odlučiti za kojim stolom joj je mesto. Bila je mlada da bi shvatila potrebu za tim. Ni njeno drugo važno otkriće nije bilo originalno: da istina ima sopstveni život. Možda su joj energije tekle u takvim pravcima, ostavljajući njen izgled da ih prati po svojoj volji.

Usled onoga što je čitala, očevidno je bila postala razdražljiva u pogledu onog osnovnog neslaganja – između čoveka onakvog kakav bi mogao da bude i onakvog kakav jeste. Ona će svoje sirovo uverenje – da može biti junaštva, izvrsnosti – nametati sebi i drugima, dok oni, ili ona, ne budu popustili. Možda će biti izuzetaka, retkih i malo verovatnih, koji će ukazivati da je ona možda u pravu. Tim izuzecima daće svu svoju posvećenost. Poniznost je, po svoj prilici, čuvala baš za njih.

Nešto od toga se moglo pročitati u njenoj pojavi. Budući da još nije bila počela da dela, mogla je da se upušta u teorije. U isto vreme usne su joj bile rastvorene, nežne, prijemčive, kao što su možda u snu.

Još se nisu bili obratili jedni drugima za stolom, devojke i mladić. On je, s nedokučivom prostodušnošću, slušao starog astronoma u čelu stola, onog istaknutog naučnika. Vaša uzvišenost: izbočeni greben na koji su tačno stavljani okovratnik i kravata, i naočare. Zajedno, trebalo je da mladić i starac čitaju horoskop sveta. Udubljen u slušanje, što je i bilo celishodno, Ted Tajs je ipak ubrzo čuo da su dve devojke iz Australije, da Karo boravi tu dok čeka državni posao u Londonu, i da se sin na konferenciji u Otavi zove Kristijan.

Uprkos angini, otac je imao brze, jasne pokrete – čašu vode je uzimao sa svojevrsnom delotvornošću i ostavljao je uz kratak prasak. Salvetu je hitro privijao na izvajane usne, da ne bi gubio vreme. Kao da pucka prstima, *puc-puc-puc*. To bi primerenije bilo za pisačim nego za trpezarijskim stolom. I govorio je iznenadno brzo, i već je bio stigao do kraja sveta.

„Vaša generacija će to osetiti. Dosad je postojao neki vid društvenog ustrojstva. Ma koliko se vi možda ne slagali. Sad smo na kraju svega toga. Upravo ćete vi poneti glavni teret.“

S naglim zadovoljstvom ukazao je, Tedu i devojkama, na njihovu nesreću, koja je bila bezmalo za osudu. Isto tako, pripelima u neko kišovito odmaralište biće rečeno: „Do juče smo imali lepo vreme.“

„Postojao je svojevrsni globalni poredak. Ma koliko se vi možda ne slagali.“

To, razume se, nisu mogli.

Kada je Sefton Trejl izgovorio reč „globalni“, osećalo se da je Zemlja okrugla kao glatka lopta, ili bela i bezlična kao jaje. I čovek je morao da se podseća na one zdrave i strašne jame i izdanke ovog sveta. Morao je, kako bi se smirio, da pomisli na Alpe, ili okean, ili neki aktivan vulkan.

Profesoru Trejlu se nije preterano dopadalo to što je Grejs iz Australije. Australija je iziskivala izvinjenja, i gotovo bila predmet sprdnje. Australija se mogla ublažiti samo bestidnim bogatstvom iz njenih novih izvora – ovaca, recimo, ili kupke protiv njihovih spoljnih parazita. A Grejs nije bilo pridruženo nikakvo bajkovito imanje od mnoštva hiljada jutara ili kvadratnih kilometara, nikakva srećna kupka. Baš naprotiv, Grejs je bila opterećena sestrom; pa čak i polusestrom, koja je, srećom, bila na odmoru na Gibraltaru. Sefton Trejl će objasniti: „Kristijan je uspeo da se veri“ – nagoveštavajući kako je ovaj naivno uprskao – „s nekom Australijankom.“ I možda dodati s naglašenom naklonošću da je Grejs dobra mlada žena i da je on lično oduševljen: „Zapravo.“

Oluja se bila povukla da predahne. Na dnevnoj svetlosti lice Teda Tajsa bilo je pegavo i ljuspasto, prirodno kao lice odraženo u slanom ogledalu na kakvoj trafici leti na moru. Čelo mu je delila neznatna uspravna brazda. Imao je povredu na jednom oku – brat mu ju je naneo kad su bili deca, igrali se štapom u dvorištu: plitku crticu nalik ogrebotini od nokta na svežoj boji.

„Senfa, gospodine Tajse?“ Profesor Trejl je smatrao kako je u današnje vreme izrazito pomodno biti siromašan momak iz neke prljave varošice, pametan momak koji je – fraza je ovoga puta nagoveštavala dovitljivost – uspeo da dospe na jedan veliki univerzitet i tamo ostavio utisak. Pošto nemaju čega da se odreknu, takve osobe brzo napreduju; i lako se mogu vezati, kao u ovom slučaju, za nove strane astronomije razvijene iz radarskih tehnika iz poslednjeg rata. Sve se to uklapa. Sefton Trejl se prisetio jednog papira, nalik nastupu njegove bolesti, na kojem je napredno dostignuće Teda Tajsa bilo izloženo uprkos svim izgledima; gde svojeglavost nisu opovrgavali zabludeli poduhvati – proučavanja zračenja u posleratnom Japanu, i namera da se iduća zima provede u Parizu u radu s jednim kontroverznim fizičarom.

Sefton Trejl je govorio sebi da će Ted Tajs završiti u Americi: „Tamo će on završiti“ – mladićevo slavloljublje se zamišljalo kao veliki čekrk na koji se sposobnosti mogu vešto i unosno namotavati.

„Povrće je“, kazala je gospođa Trejl, „iz našeg vrta.“

Preko dinstanog celera Sefton Trejl se upuštao u prilično nepromišljenu odvratnost prema odeći, kovrdžama i naglasku Teda Tajsa, kao i prema mani na njegovom oku. Tajsov budući uspon nije se mogao, kao Karoina lepota, uzeti na veru: potreban je bio neki znak toga hoće li on pobediti ili podbaciti – obe mogućnosti su bile snažno ispoljene u njemu. Čak i kada bi naposljetku savladao sve prepreke, bilo je teško zamisliti ga istinski čuvenog u starosti, kao što je to bio sam profesor. Bilo

je teško predvideti da prezime kao što je *Tajs* može biti uticajno, ili da oko s crtom može postati znak izvrsnosti.

U stvari, Edmund Tajs će uzeti sebi život pre nego što bude dostigao vrhunac svog uspeha. Ali to će se dogoditi u jednom gradu na severu, i to tek kroz mnogo godina.

Sefton Trejl je svoj najvažniji posao obavio u mladosti, pre Velikog rata. Kasnije je postao javna ličnost tako što je napisao kratku, razumljivu knjigu koja je premošćavala, ili tvrdila da premošćuje, neki ponor ili jaz. Stajao je s nepomičnom nogom na rešetki za kamin i s rukom u džepu, i govorio o budućnosti; i radio to toliko dugo i javno da su ga sada raznorazni prepoznavali na pogled u nedeljnim novinama – „Mora mu se priznati da je još krepak, a?“ Nezgrapni starkelja u sakou s crno-belim uspravnim prugama. Sako – povučen dole s jedne strane njegovom rukom zabijenom u džep, koja je stezala pretpostavljenu lulu – odavao je utisak ulegle kuće drvenog kostura sa zidovima od cigle.

Koristio je staromodne izraze: „Kad na vrbi rodi grožđe“, „Oko čitave Kine da bi se stiglo do Čering krosa“; čak „Stara dama iz Ulice Trednidl“,¹ izraze koji su zastareli pre njegovog vremena, koje je negovao i nastavljao da upotrebljava, iako ih nije održavao u životu. O Turskoj je i dalje govorio kao o „bolesniku Evrope“, iako je čitav kontinent već uveliko bio odeljenje za ranjenike. Bio je naklonjeniji upravljivim rastojanjima prošlosti nego ekstravagantnom dometu budućnosti. Budućnost je bila nešto o čemu se govori sa jednom nogom bezbedno na rešetki za kamin.

Mladima je bilo lako da to nanjuše i osude. Manje im je lako bilo da osete šta je u tome ljudsko, a kamoli žalosno.

Profesoru Trejlu se uglavnom dozvoljavalo da svoje mišljenje, kao sada, iznosi u kratkim govorima koji pretpostavljaju da

¹ Odnosi se na banku Engleske, koja se nalazi u istoimenoj ulici. (Prim. prev.)

neće biti neslaganja. Ali kada bi bio izazvan, gubio je siguran stisak na luli i budućnosti. Tada bi se iz njega izdigao oblak zbunjene ozlojeđenosti, poput prašine s neke stare knjige čije su korice udarene jedna o drugu zarad čišćenja. U ličnim poslovima on nije bio pametan i proćerdao je ženino bogatstvo, kao i sopstveni potencijal, na naivne investicije. Dodeljivanje zvanja viteza, koje je sada predstojalo, dugo se odlagalo. Ali njegovo ime je bilo javno, i imalo je uticaja u jednom javnom i političkom pitanju kao što je mesto za teleskop.

Ted Tajs je uzeo senfa. Izašlo je na videlo da je on te minule dve sedmice bio na odmoru, gde se šetao po jugozapadu Engleske. Štaviše, zanimali su ga praistorijski spomenici, a dugodnevicu je proveo u jednoj iskopini blizu Ejbberijskog kruga. Nije bilo teško zamisliti visoke kamenove kao njegovo društvo.

Gospođa Trejl je rekla kako ponekad u „Peverelu“ osećaju podrhtavanja od obližnje raketne baze nedaleko od Stounhendža. Iako se uviđavno ispaljuju dalje od spomenika, rakete nisu bezopasne po tamošnji živalj. Jednom se razbio prozor u gostinskoj sobi, srećom nikome ne nanevši nikakvu povredu.

„A, da“, kazao je Sefton Trejl. „Ali Pol Ajvori svoju sreću nosi sa sobom.“ Izvadio je tog neznanog gosta iz krhotina stakla i zamahnuo njime kako bi isključio Teda Tajsa; i, usled te potrebe da zadivi, predao Tajsu prednost. „Inače, šta ima novo o Polu? Ima li šta novo o Polu?“

Ted Tajs je bio svestan da se ljudi već nadaju njegovom lepom mišljenju. I da će, bude li ih ono obeshrabrilo, možda probati sa snisnodljivošću.

Ublažavajući profesorovo rđavo vladanje, tri žene su brzo posvedočile kako nema ništa novo. A Ted Tajs shvatio kako je za slavu Seftona Trejla bilo neophodno da mu žene povlađuju. Kao što se i očekivalo od nje, gospođa Trejl je obelodanila da je Pol Ajvori njen kumić, koji će im uskoro doći u goste. Ted je možda čuo za drame Pola Ajvorija, u univerzitetskim postavkama; ali on nije. Eto, u svakom slučaju, reč je o perspektivnoj

mladoj osobi čije će jedno delo uskoro biti postavljeno na londonskoj pozornici.

„Pol ima sve potrebne osobine“, rekao je Sefton Trejl, a moguće je i da je to bilo poređenje.

„Da li je u rodu sa onim pesnikom?“

„Zapravo mu je sin.“

Ted Tajs nije mogao da zna za jedva приметnu uznemirenost koju je njegovo pitanje izazvalo – ljubav prema džordžijanskim pesnicima bila je ostatak najboljeg ja Seftona Trejla, koje je, poput njegovog najboljeg rada, koren vuklo iz jednog ranijeg razdoblja. On će ih uvesti, zaboravljene ili potcenjene pesnike iz svoje mladosti, sa privrženom proračunatošću – pronicljivo citiranje, potom novinar postavlja pitanje: „E, ko je to rekao?“, i Trejlov odgovor: „Jedan odličan pesnik koji je umro otprilike kad ste se vi rodili, mladiću“ (budući da je profesor vladao svim bezazlenim i uvežbanim javnim trikovima); zatim prepoznavanje – Bridžiza, Drinkvotera, Šenksa ili Hamberta Vulfa; Tomasa Sterdža Mura; čak i Ruperta Bruka onim danima kada bi se ražestio. Ili Reksa Ajvorija.

Gospođa Trejl je приметila: „Reks Ajvori nije bio veliki pesnik. Ali bio je pravi pesnik.“ Smatrala je da je čudna zabluda da naučnici nemaju ukusa za književnost: „Znam mnoge primere suprotnog.“

Ted se nasmešio. „Mislim da smemo biti muzikalni.“

Tu i tamo, pogled Kerolajn Bel bio je blag kao pogled njene sestre. „Trebalo bi da budu i uzdržani.“

„Možda ću s godinama govoriti manje izražajno.“

Šarmijan Trejl je uperila prst u jednu fotografiju iznad stola za posuđe. Tri mladića u nekom vrtu, od kojih dvojica sede na stolicama od pruća, a jedan stoji podignutih i raširenih ruku. Ta stojeća prilika, u raskopčanoj košulji i belim pantalonama, recitovala je ostalima, koji su bili u odeći uobičajenoj za 1913. Glave sa svetlom kosom bile su šlemovi, bile su krune ili oreoli.

Jedan veći nimbus zasvođivao je vrt, gde je drveće bilo zbijeno iznad žavornjaka a dugačak travnjak metodično isprugan od košenja. Činilo se da je sumrak blizu. A ta čarobna mladež na travi bila je osuđena na propast zbog predstojećeg rata, čak i oni preživeli.

Šarmijan Trejl je rekla: „Kao dan uoči praznika u bezgrešnom svetu.“

Ostatak Seftona Trejla koji je sedeo na toj bezgrešnoj fotografiji želeo bi da se prijatelji sa Edmundom Tajsom zbog njegovog neočekivanog pitanja. Žene su ponovo to znale, i u mislima uzdahnule zbog starčevog kratkog, odsečnog odgovora: „Zapravo mu je sin.“

Profesor je zatim uzeo da objašnjava svoj izbor, vešto poravnavajući viljušku i nož. „Pol Ajvori je već ustanovio izvesno mesto za sebe u književnosti. I uzdiže se toliko brzo da se ne zna dokle bi tek mogao dogurati.“

Ted Tajs se iscerio, nimalo nezaštićen. „Kao Hajzenbergovo načelo neodređenosti. Nemoguće je istovremeno izmeriti brzinu i položaj.“

Činilo se kako Kerolajn Bel ume da se kikoće kao ostale devojke.

„I maltene je veren“ – profesor je bio rešen da prevlada – „za ćerku našeg suseda iz zamka.“

Ted se zapitao šta bi „maltene veren“ moglo da znači, i video kako se Karo smeška sa istovetnom mišlju. Sve krivoverje koje je postojalo u toj kući poticalo je od viših slugu.

On se sećao zamka, čiji su sivi zidovi obeshrabrivali čak i lišajeve.

Gledajući im u dušu, profesor im je kazao: „Danas čovek treba da bude hrabar da bi se oženio ćerkom jednog lorda. Sa svim vama radikalima u blizini.“ To je bilo namenjeno Tedu i Karo, dok je Grejs odgovornosti oslobodilo to što je ćutke slagala tanjire. Pa ipak je upravo Grejs podigla glavu i rekla: „Možda je voli.“

„Potpuno si u pravu. Mladi ljudi i treba da se rukovode željom. Zašto da ne? Ovde prisutna Karo bi se udala i za mehaničara kada bi bila tako nastrojena.“

Pogledali su u Karo, koja je kazala: „Nisam mehanički nastrojena.“

Kad god je bilo smeha, Sefton Trejl je imao utisak da je pobeđen.

Devojka je nastavila: „Tako je. Ne samo što sam neuka već nemam nikakvih sklonosti ni prema čemu mehaničkom. A ni prema nauci.“

„Postojanje dugujete astronomiji, mlada ženo.“ Mladić, mlada žena; no oni ipak ne smeju da kažu: starac, starica. Profesor se spremao da objasni, kada je Karo rekla: „Govorite li o Venerinom prolazu?“

Nije to bio prvi put da je ona sve pokvarila.

On je nastavio kao da ona nije ni pokvarila ni progovorila. „Zašto se Džejsms Kuk otisnuo brodom njegovog veličanstva *Endeverom* ka neotkrivenoj Australiji ako ne da bi posmatrao, usput, kod Tahitija, planetu Veneru kako prolazi preko lica Sunca trećeg juna 1769. i tako utvrdio udaljenost Zemlje od Sunca?“ Držao im je predavanje.

Opet su pogledali u Karo, ustanovljenu kao Venerino dete.

Tajs je kazao. „Proračuni su bili beznađežno pogrešni.“ Stajući na devojčinu stranu. „Često je tako s proračunima o Veneri.“

Sefton Trejl je rekao: „Bilo je izobličenja u Venerinom kolutu. Pojava ozračivanja u prolazu.“ Kao da brani sopstvenu ekspediciju ili iskustvo. „To zovemo 'crna suza'.“

Devojka se čudila. „Godine pripreme. A onda, za sat vremena, sve je gotovo.“

Mladić joj je objasnio da postoje faze. Kazao je: „Tu su kontakti i kulminacija.“

Oboje su pocrveneli zbog svemira.

Profesor Trejl je rekao: „Sada govorite o pomračenju. Venera ne može da zakloni sunce.“ Otresao je mrvice s manžete. U prisustvu dve device nije se moglo ispričati kako je, na Tahitiju onog vrelog dana juna 1769, Venera bila zauzeta nečim drugim. Dok su oficiri bili zaokupljeni teleskopima Džejmisa Šorta, posada *Endevera* je provalila u Venerino utvrđenje² kako bi ukrali gomilu gvozdениh klinova – za koje su obezbeđivali kratkotrajnu naklonost Tahičanki; i trajnu zaraženost nekom veneričnom bolešću koju nikakvo potonje šibanje nije moglo da izleči.

Ted Tajs je kazao: „Još jedan astronom je otišao na drugi kraj sveta kako bi video isti taj prolaz, i doživeo je poraz.“ Onaj unutrašnji ton kojim muškarci, uzgredno, govore o onome što ih dira. Tajs ne može da održi predavanje, ali odaće čast. „Godinama pre toga jedan Francuz je otputovao u Indiju kako bi posmatrao jedan raniji prolaz, da bi ga usput usporili ratovi i nedaće. Kako je propustio prvobitnu priliku, čekao je osam godina na Istoku onaj naredni prolaz, 1769. Kada je taj dan došao, vidljivost je bila neobično slaba, ništa se nije videlo. Novog takvog prolaza neće biti čitav vek.“

On je to pripovedao Kerolajn Bel, i za nju. U tom trenutku on i ona su mogli biti starešine za stolom, setne. Ona je rekla: „Godine za Veneru.“

„Njegova priča odiše takvom plemenitošću da se teško može kazati da je bila neuspešna.“ Ted Tajs je odavao čast veri, ne neuspehu.

Profesoru Trejlu je bilo dosta toga. „A jadničak se, koliko se sećam, vratio u Francusku da bi otkrio kako su ga u odsustvu proglasili mrtvim i rasturili mu imovinu.“ Ako to nije neuspeh, ništa nije.

Devojka je upitala Teda Tajsa: „Kako se zvao?“

„Ležonti. Gijom Ležonti.“

² Fort Venus – mesto opservatorije na Tahitiju. (Prim. prev.)

Gospođa Trejl je bila napravila slatki krem. Jedna pegava sluškinja Irkinja donela je posude na poslužavniku. Gospođa Trejl je bila vaspitana da veruje, pod pretnjom da će izgubiti svoj karakter, kako leđima nikada ne sme dodirivati stolicu: nikada, nikada. To je doprinosilo atmosferi izdržljivosti kojom je odisala, a i činilo se da te gleda u oči češće no što je to uobičajeno. Upravo se ona bila setila onog letnjeg odmarališta u vezi sa osobinama Teda Tajsa – onog mrljama prošaranog ogleдалa što je visilo među oznakama za ležaljke i ključevima za kupatila, sve ustreptalo od toplog tihog trupkanja stopala prekrivenih peskom. S druge strane, tu su bile noći koje je on proveo među primitivnim kamenovima.

Povučeno ja same Šarmijan Trejl, dosad već sasvim slobodno od žudnji, jedino je gajilo nekoliko čistih tajni – ona je jednom izvukla krompir iz šerpe proključale vode jer se na njemu videla živa klica; i okrenula se da se vrati kući, dok je išla na neodložan sastanak, kako bi potražila jedan Meredithov stih. Iz straha da bi ga mogla prezreti, nije birala da ima mnogo misli u koje njen muž ne može da pronikne. Slušanje je bilo velika mera njenog života: slušala je pomno – a budući da su ljudi navikli da ih slušaju samo dopola, njena pažnja im je smetala, imali su utisak da je to što govore neprikladno. Tako je ona ućutkiavala one oko sebe, i blago zaustavljala svetski tok lakomislenog govora. Premda je retko iznosila mišljenje, njena gledišta su bila poznata na način koji ne važi za ljude što, ne-
prestano osuđujući, nijedno ne zadržavaju za sebe.

Iskrivljeni vratovi devojaka bili su nepodnošljivo otkriveni dok su kašičicama jele krem: praktično se osećala sekira. Uspravna gospođa Trejl nikada se ne bi mogla srušiti na isti način, barem sada. Mladić i devojke su pomenuli među sobom odloženo godišnje doba – „kasno leto“, kao da je već mrtvo. Bili su nalik putnicima koji se snalaze s nepoznatim jezikom, govore u infinitivima. Kasnije će biti sve više uspomena, sve

manje upečatljivih. Kasnije će biti potrebno nešto nečuvano da bi se u glavi raščistio prostor za prizor poput tog.

Iskustvo je bilo nagomilano u prostoriji, ogroman talas koji će se svakog časa prelomiti.

Dok su devojke raščišćavale sto, profesor je poveo mladića do prozora, govoreći: „Dozvolite da vam pokažem.“ Kad je njegova suva, odlučna ruka protrljala vlažno staklo, samo ga je dodatno zamutila, a on se okrenuo, naduren: „E pa, sad ne može da se vidi.“ Ne govoreći kakvo će novo predavanje držati na toj tabli.

Ted Tajs je znao da je u pitanju put kojim je došao.

3

Lane je Kristijan Trejl, koji je tada bio u svojim dvadesetim, neočekivano imao slobodno večer od rada za vikend u vladinoj kancelariji. S naknadnom pameću činilo se da je te večeri bio slobodan i od samog sebe. Na koncerte niti na bilo kakav kulturni događaj uglavnom nije išao sam. Sam si prepušten na milost i nemilost svojim reakcijama. U društvu, s druge strane, vladaš sobom, samouvereno uzdišeš i namećeš hipotetičke zahteve. Takođe možeš da izneseš svoje mišljenje, retko sasvim povoljno, dok pešaciš kući.

Kada je zadovoljstvo posredi, bio je podozriv prema svemu što mu ublažava osećanja.

Na taj koncert, te konkretne večeri, štaviše bilo je odveć lako ući. Pa ipak, prolazeći po kišici, on je video plakate i kupio kartu za mesto u parteru.

Tek što se bio smestio, morao je da ustane kako bi u red propustio dve žene. Podigao je savijeni mantil, šešir i vlažni kišobran koje je bio bacio na prazno susedno sedište; pošto se bila povukla da propusti stariju, tamo je sada sedela mlađa žena. Primetio je njenu krupnooku naočitost čim je letimice podigla glavu i rekla: Izvinite. Ali kako se mučno skidanje mantila i svlačenje zadrtih rukavica odužilo, izgubio je interesovanje.

Zatim je primetio onu drugu ženu.

Starija žena je bila sitna crnka i na glavi nosila okrugli crveni filcani šeširić ukrašen tamnoplavom mašnom. Oko ramena je imala zavežljaj oštih malih krzna – usta jednog bila su pričvršćena, zubima od klinčića i igala, na šapu drugog. U njenom krilu bila je torbica, pretrpana i zdepasta, koju je brisala šuštavim papirom. Da je ona u nekom srodstvu s devojkom, mada ne u dobi da joj bude majka, videlo se po njihovom zajedničkom držanju.

Bilo mu je teško da sažme, čak i u pretpostavkama, čak i u glavi, u kakvom su devojka i žena odnosu. Tek kada su muzičari počeli da se pojavljuju i još pridošlih se guralo u redove, naišla mu je fraza: ona je u njenoj vlasti.

Stariju ženu su nagovorili da izađe, u beznadežnosti jedne nedelje bez kraja. Da ona ne očekuje ništa od muzike bilo je očigledno po tome kako se okretala ovamo-onamo, i sama se štimujući, ali ne u skladu sa ostalima. „Kako se ljudi doteruju; vidi onu tamo. Svašta.“ „Dosad su već mogli malo da srede ovo mesto. Zar ne misliš? Doveka će se izgovarati ratom.“ Devojka je sedela ćutke, a takvo izvrđavanje joj se neće dozvoliti.

„Baš si vesela, moram da kažem. Prvo meni kažeš kako sam potištena, a onda nemaš ni jednu jedinu reč da kažeš za sebe.“

Sad kada je znao da je njihova veza utemeljena na strahu, on se i dalje pitao jesu li one sestre od tetke i ujaka, možda, ili tetka i sestričina. Kada se ženica okrenula prema njemu, široka, visoka padina njenih rumenih obraza podsećala je na devojčinu.

„Ni daška vazduha ovde unutra.“ Mahala je krznima na grudima, a nazubljeno lisičje lice skakalo je gore-dole. „Tako se čovek zarazi nečim. Podseti me da isperem grlo kad se vratimo kući.“

Svetla su se prigušila. Sve vreme tokom prvog dela Kristijan je bio svestan da se žena krčka, kipi na tihoj vatri. Devojka između njih bila je bez izraza na licu, ruku blago sklopljenih, mršavih kolena jedno uz drugo ispod tamne suknje. Na pauzi je ženica, mrmljajući devojci, ustala i otišla u toalet.